

KINNIPEETAVATE VALIMI PSÜÜHILISTE OMADUSTE VÕRDLUS KURITEO TÜÜBI ALUSEL

Keili Kollamaa

Audentese Ülikool

Psühholoogia eriala

Töö eesmärgiks oli leida vastus küsimusele: kas kinnipeetavate võrreldavatel valimitel ilmnevad erinevused isiksuse omadustes ja väärtustes ning mittesõnalises intelligentsuses sõltuvalt sooritatud kuriteo liigist.

Uurimishüpoteesideks seadsin:

1. Isikuvastaste kuritegude eest karistatute isiksuse omadused erinevad varavastasteid kuritegusid sooritanute omadest.
2. Isikuvastasteid kuritegusid sooritanute mittesõnaline intelligentsus on normist madalam ja (b) madalam kui varavastasteid kuritegusid sooritanutel.
3. Isikuvastaste ja varavastaste kuritegude eest karistatute väärtushinnangud on erinevad.

Töö teoreetilises osas antakse ülevaade:

- Kriminoloogiast, kurjategijast, kuritegevusest ja selle vähendamise abinõudest.
- Esitatakse kinnipeetava võimalikud arengufaasid läbi kolme etapi. Nendeks on karistuse kandmine, sotsiaaltöö roll ning adaptatsioon.
- Eesti kinnipidamisasutuste arengustrateegiad.
- Kinnipeetava kohanisest kinnipidamisasutuse subkultuuriga.
- Tuuakse välja võimalikke patoloogilisi ja pärilikke seoseid kuritegeliku käitumisega. Vaatluse alla tulevad ka kasvatusprotsessi seosed kuritegeliku käitumisega ja antisotsiaalsele isikule omased tunnused.

Uurimuses püütakse:

1. mõõta kinnipeetavate isiksuse omadusi viiefaktorilise isiksusetestiga VIF-R
2. võrrelda kinnipeetavate väärtuste struktuuri Schwartz- Bilsky poolt pakutud universaalse väärtuste struktuuri alusel
3. mõõta kinnipeetava üldise intellektuaalse võimekuse ehk intelligentsuse

mittesõnalist aspekti Raveni progresseeruvate maatriksite testiga

Täiendava info allikana kasutati kinnipeetavate sotsiaalmajandusliku tausta uuringu tulemusi. Samuti on võrdluses olulisteks aspektideks kinnipeetavate vanus, haridustase ning karistusaeg.

Valimit iseloomustab 101 Murru Vangla eesti keelt valdavat meessoost kinnipeetavat, kellest 56 on isikuvastase ja 45 varavastase kuriteo sooritanud isikud.

Kokku kestis testimine kolm nädalat, augustist kuni septembrini 2002, mil päevas testiti keskmiselt kuus kinnipeetavat.

Järgnevalt tulemustest:

Nagu näha Tabelist 1, on kahe rühma vahel järgmised statistiliselt olulised või olulisusele lähenevad erinevused:

Skaala	Rühm	N	M	SD	t	Df	p
Vanus	Iv	56	31,29	9,93	2,32	99	0,023
	Vv	45	27,29	6,62			
Haridus	Iv	56	1,14	1,13	- 0,36	99	0,720
	Vv	45	1,22	1,19			
Aastad	Iv	56	7,70	4,56	5,96	99	0,000
	Vv	45	3,18	2,53			
Raven	Iv	56	39,45	10,99	- 1,75	99	0,083
	Vv	45	42,87	7,94			
Neurootilisus	Iv	56	95,73	25,63	2,71	99	0,008
	Vv	45	81,73	26,00			
Ekstravertsus	Iv	56	106,27	26,97	- 1,44	99	0,153
	Vv	45	114,16	27,86			
Avatus	Iv	56	97,18	17,98	- 0,66	99	0,510
	Vv	45	99,58	18,35			
Sotsiaalsus	Iv	56	113,75	21,85	0,86	99	0,393
	Vv	45	109,96	22,43			
Meelekindlus	Iv	56	119,50	21,12	- 0,51	99	0,612
	Vv	45	121,87	25,59			
SD	Iv	56	15,04	6,45	1,57	99	0,120
	Vv	45	13,07	6,04			

- **Isikuvastaste kuritegude sooritanute grupis on keskmiselt vanemad inimesed, kui varavastaseid kuritegusid sooritanute grupis ning pikem karistusaeg kui varavastaseid kuritegusid sooritanud kinnipeetavatel.**

- **Isikuvastaseid kuritegusid sooritanute neurootilisus on kõrgem kui varavastaseid kuritegusid sooritanutel.**

Teiste mõõdetud omaduste osas olulisi erinevusi kahe võrreldava grupi vahel ei leitud. Järgnevalt kontrolliti, kas leitud erinevused jäävad püsima siis, kui võrdsustada grupid vanuse osas. Võrdsustamiseks moodustati kummagi grupi liikmetest paarid võrdse või lähedase vanuse alusel ja paaridesse mittesobivad isikud jäeti analüüsist välja. Võrdluseks jäi isikuvastaseid kuritegusid sooritanute gruppi 41, teise 42 isikut.

(Tabel 2) Gruppide võrdsustamisel vanuse alusel ilmnevad järgmised statistiliselt olulised erinevused:

Skaala	Rühm	N	M	SD	t	Df	P
Aastad	Iv	41	6,95	4,24	4,82	81	0,000
	Vv	42	3,24	2,60			
Haridus	Iv	41	0,98	0,99	- 1,00	81	0,321
	Vv	42	1,21	1,18			
Vanus	Iv	41	27,59	6,46	0,19	81	0,848
	Vv	42	27,31	6,58			
Neurotism	Iv	41	98,56	26,80	2,81	81	0,006
	Vv	42	82,02	26,81			
Raven	Iv	41	39,49	10,37	- 1,52	81	0,132
	Vv	42	42,60	8,14			

- **On selgelt näha, et gruppide vanuse alusel võrdsustamisel jäi neurotismi näitaja keskmiste erinevus samaks.**

Asjaolu, et neurotismi keskmiste näitude olulised erinevused vanuse poolest võrdsustatud gruppides püsima jäid, viitas neurotismi alaskaalade võrdlemise otstarbekusele. Selleks kontrolliti vanuse poolest võrdsustatud grupe neurotismi alaskaalade keskmiste näitude erinevuste suhtes: (Tabel 3)

Skaala	Rühm	N	M	SD	t	Df	p
Neurootilisus	Iv	41	98,56	26,80	2,81	81	0,006
	Vv	42	82,02	26,80			
N1 Ärevus	Iv	41	19,00	6,31	2,14	81	0,035
	Vv	42	16,17	5,75			
N2 Vaenulikkus	Iv	41	16,46	6,13	2,07	81	0,042
	Vv	42	13,55	6,70			
N3 Masendus	Iv	41	17,88	6,12	2,62	81	0,011
	Vv	42	14,19	6,70			
N4 Enesekontroll	Iv	41	17,59	4,72	2,88	81	0,005
	Vv	42	14,45	5,18			
N5 Impulsiivsus	Iv	41	17,05	4,72	1,85	81	0,067
	Vv	42	15,14	4,64			
N6 Haavatavus	Iv	41	10,59	5,42	1,73	81	0,088
	Vv	42	8,52	5,45			

- **Isikuvastaseid kuritegusid sooritanud kinnipeetavad on ärevamad, vaenulikumad, enam masendunud ja kõrgema enesekontrolli näiduga kui varavastaseid kuritegusid sooritanud kinnipeetavad.**

Kuna seni leitud kahe kuritegude liigi alusel võrreldavate gruppide näitude erinevused võivad tuleneda karistusaja kestuse erinevusest, kontrolliti gruppe uue võrdsustatud karistusaja kestuse alusel. Kummagi grupi kinnipeetavad jaotati paaridesse võrdse või vähe erineva karistusaja alusel. Uueks võrdluseks jäi mõlemasse gruppi 30 isikut. (Tabel 4)

Skaala	Rühm	N	M	SD	t	Df	p
Vanus	Iv	30	30,17	9,30	0,85	58	0,401
	Vv	30	28,43	6,27			
Haridus	Iv	30	1,20	0,96	0,00	58	1,000
	Vv	30	1,20	1,13			
Aastad	Iv	30	4,40	2,51	0,36	58	0,723
	Vv	30	4,17	2,56			
Raven	Iv	30	37,03	13,02	- 1,91	58	0,061
	Vv	30	42,47	8,57			
Neurootilisus	Iv	30	96,77	19,21	1,89	58	0,064
	Vv	30	84,73	29,17			
Ärevus	Iv	30	19,57	5,20	2,45	58	0,017
	Vv	30	16,00	6,05			
Vaenulikkus	Iv	30	15,17	5,36	0,58	58	0,564
	Vv	30	14,23	7,00			
Masendus	Iv	30	17,87	5,06	1,84	58	0,071
	Vv	30	14,97	7,01			
Enese kontroll	Iv	30	18,57	4,54	3,32	58	0,002
	Vv	30	14,00	6,02			
Impulsiivsus	Iv	30	15,90	3,78	- 0,14	58	0,888
	Vv	30	16,07	5,27			
Haavatavus	Iv	30	9,70	4,23	0,18	58	0,858
	Vv	30	9,47	5,73			
SD	Iv	30	14,87	6,69	1,64	58	0,106
	Vv	30	12,13	6,20			

Vanuse poolest võrdsustatud gruppides leitud erinevus jäi püsima.

- **Isikuvastaseid kuritegusid sooritanud kinnipeetavad on ärevamad ja neil on kõrgemad enese kontrolli näidud kui varavastaseid kuritegusid sooritanud kinnipeetavatel.**

Statistiliselt olulise erinevuse nivoo lähedale jäid Raveni testi, neurootilisuse skaala ja masenduse alaskaala näidud.

Uurimistulemused näitavad, et esitatud peamine ehk **esimene** hüpotees leidis kinnitust. Kinnipeetavate isiksuse omadustes esineb erinevusi.

Teiseks hüpoteesiks oli seatud kahe grupi üldise mittesõnalise intelligentsuse testi tulemuste võrdlus. Selle testi normtulemus on kinnipeetavatel 40. Isikuvastaseid kuritegusid sooritanud kinnipeetavate testi keskmine tulemus on statistilistele keskmistele tuginedes normist madalam ja madalam kui varavastaseid kuritegusid sooritanute kinnipeetavate tulemused. Siinkohal võib teiseks püstitatud hüpoteesi lugeda kinnitatuks.

Kolmandaks seatud hüpotees ei leidnud otsest kinnitust sest kinnipeetavate väärtushinnangud on üldiselt ühelaadsed.

Tabel 5. Statistiliselt olulised korrelatsioonid vanuse, hariduse, karistusaja, Raveni testi ja isiksuse küsimustiku tulemuste vahel.

	Vanus	Haridus	Aastad	Raven	N	E	O	A	C
Vanus									
Haridus	.693**								
Aastad	.209*								
Raven		.218*							
N	-.196*	-.272**		-.216*					
E					-.596**				
O					-.241*	.442**			
A	.333**	.333**			-.311**				
C	.208*	.266**			-.606**	.463**		.433**	
SD	.340**	.260**			-.295**			.629**	.508**

Märkused: * korrelatsioonid on olulised usaldusnivool $p = 0.05$

** korrelatsioonid on olulised usaldusnivool $p = 0.01$

Statistiliselt olulised korrelatsioonid lubavad järeldada, (Tabel 5) et nad soovivad end näidata paremate isikutena, nad püüavad peita oma neurootilisust. Neile on oluline oma ühiskondliku aktiivsusega teiste inimeste heakskiidu saavutamine.

Tabel 6. Statistiliselt olulised korrelatsioonid väärtushinnangute ja isiksuse küsimustiku tulemuste vahel.

	Vanus	Haridus	Aastad	Raven	N	E	O	A	C
SD									
ST						.279**	.279**		-.196*
HE	-.199*					.295**			
AC						.284**		-.228*	
PO								-.208*	
SE									.273**
CO								.261**	.334**
TR								.329**	.318**
SP	.245*						.248*	.332**	.322**
BE					-.208*			.303**	.351**
UN	.210*							.279**	.228*

Märkused: * korrelatsioonid on olulised usaldusnivool $p = 0.05$

** korrelatsioonid on olulised usaldusnivool $p = 0.01$

(Tabel 6) Kui kinnipeetav suudab kontrollida oma impulsse ja soove on tal ilmselt lihtsam leppida kinnipidamisasutuses kehtivate reeglite ja normidega. Kinnipeetavad rõhutavad enesepiiramist igapäeva suhtlemisel.

Kokkuvõtteks:

Isikuvastaseid kuritegusid sooritanud kinnipeetavad on:

1. vanemad,
2. pikema karistusajaga,
3. neurootilisemad,
4. ärevamad,
5. vaenulikumad,
6. enam masendunud,
7. kõrgema enesekontrolli näiduga,

8. madalamate Raven`i testi tulemustega,
kui varavastaseid kuritegusid sooritanud kinnipeetavad.

**Täna juhendajat Aavo Luuk`i, käesoleva töö konsultanti Murru Vangla
psühholoogi Lembit Suvi.**